

STATENS BYGGNADER I STOCKHOLM

AF

E. A. JACOBSSON.

Byggnader för hofvets behof.

Redan vid inflyttningen år 1754 i det då ännu endast delvis färdiga slottet ansågs, att detsamma, äfven fullbordadt, icke skulle erbjuda ett till-

21. Gamla hofstallet, interiör.

räckligt antal rum för såväl en större konungafamilj med dess betjäning som för de ofta inträffande furstliga gästbesöken. För att afhjälpa denna brist blef år 1756 det hus, Tessin lätit åt sig uppföra (nuvarande Öfverståthållarehuset) vid Slottsbacken, af riksens ständer inköpt och skänkt åt hertig Karl (Karl XIII) till bostäder för dennes uppvaktning. Äfven i det, sedan midten af 1700-talet, staten tillhöriga f. d. Oxenstjernska huset (nuv. statistiska byrån) hafva tidtals rum upplåtits till hofpager m. fl. Prinsessan Sofia Albertinas inköp af ett särskildt hus samt dess tillbyggnad och förändring till ett själfständigt palats föran-

leddes däraf, att i slottet icke kunde beredas lämpliga bostäder för hennes uppvaktning och betjäning. Till fyllande af samma behof med afseende å

konungens personal disponeras för närvarande f. d. Indebetouska huset vid öfre delen af Slottsbacken, hvarjämte i den midt för runda borggården belägna delen af f. d. Oxenstjernska huset lokaler äro inredda till slottets husgerådskammare. Tjänstemän och betjäning vid kungl. hofstallet bodde förut i de nu nedrifna husen å Helgeandsholmen, af hvilka de tre nordliga voro konungens privata och de öfriga två statens egendom.

Det forna stallet å Helgeandsholmen, en enkel, men stilren byggnad, uppfördes år 1696 efter TESSINS ritningar, sedan genom Cronström i Paris upplysningar inhämtats angående motsvarande byggnad vid Versailles' slott.

F. Eckert fot.

22. Gamla hofstallet, fasad åt Gamla Norrebro.

Med sina dubbla rader eleganta, doriska kolonner och vackra hvälfningar, erbjöd interiören ett anslående perspektiv, hvaremot de tvåhundraåriga spiltanordningarna i intet hänseende motsvarade vår tids anspråk.

Arffurstens palats. Redan å en af Nic. Tessin d. y. upprättad plan för ordnande och bebyggande af den närmast slottet belägna delen af Norrmalm föreslogs ett stort torg med symmetriska sidobyggnader. När f. d. Torstensonska huset (beläget i hörnet af Fredsgatan och Gustaf Adolfs torg), hvar till en köpman Peil blef ägare, år 1783 genom köp öfvergick till prinsessan Sofia Albertina, var kungl. operahuset redan uppfördt (1775—1782); under ledning af arkitekten PALMSTEDT blef den sistnämnda bygg-

nadens fasader mot Gustaf Adolfs torg och Strömgatan i allo följda vid den om- och tillbyggnad, som företogs å det s. k. Prinsessans palats. Enligt prinsessans förordnande skall egendomen tillhöra den »äldste Svea Rikes Arffurste, som näst efter kronprinsen äger rätt till kronan». Ägaren därtill är för närvarande kronprinsens äldste son. I hufvudvåningen 1 tr. upp, icke bebodd sedan år 1873, äro rummen i södra delen upplåtna till byrå för 1897 års utställning. I öfversta våningen befinner sig prinsarna Karls och Eugènes gemensamma bostad.

Selma Jacobsson fot.

23. Arffurstens palats.

Kungl. Hofstallet vid Strandvägen. Vid upprättande af planer till detta etablissement förlades de olika afdelningarna för personal, hästar, vagnar, förråd m. m. inom särskilda byggnader. I den stora hufvudbyggnaden äro inredda bostäder till ett antal motsvarande dem, som i husen å Helgeandsholmen voro för samma ändamål upplåtna. Hästarna äro fördelade på stall för rid-, vagns- och arbetshästar, hvartill kommer ett sjukstall. Vagnshuset är anordnadt i två våningar med hiss till den öfre. Mot Riddargatan är ett ridhus beläget. Byggnaderna, hvartill arkitekten F. ECKERT lämnat ritningar, äro uppförda i romansk stil, med fasader beklädda med Börringetegel. ** och kunna sägas vara en skandal siva i och för sig själva, som för den plätt de de förläste.*

Byggnader för ämbetsverk och statsinstitutioner.

Flertalet af de till statens ämbetslokaler upplåtna husen äro i arkitektoniskt hänseende föga beaktansvärda. I äldre tider, då förhållandena voro jämförelsevis små och expeditionerna i följd därpå på långt när icke så omfattande som nu, erfordrades endast anspråkslösa lokaler, hvilka i den mån göromålen växte och personalen ökades, utvidgats än genom på- eller tillbyggnader af enklaste beskaffenhet, än genom inköp och inredning af angränsande hus. Ämbetsverkens utveckling har i de flesta fall försiggått

F. G. Klemming fot.

24. Nya hofstallet.

med den hastighet, att vederbörande måst till hvad pris som helst draga försorg om att lokalutrymmet tillökades utan afseende på stadens prydnad. Där helt och hållet nya behof framträdde och särskilda byggnader för dem erfordrats, hafva, så vidt möjligt, de moderna anspråken på inredning och arkitektur uppmärksammats. Sålunda äro inom en mansålder "monumentala" byggnader uppförda för offentliga samlingar, för järnvägar, telegraf, tekniska läroverk, vetenskapliga anstalter m. m. Med undantag af Nationalmuseum, där lokalernas ändamål gaf anledning till och gifvetvis påkallade användning af dyrbarare material och en rikare ornering, bära de af staten bekostade byggnaderna tydliga tecken till, att vid anslagens beviljande förutsatts tillgodoseende af de praktiska fordringarna utan nämnvärda uppoffringar för de estetiska. Den tilltagande lyxen inom privatarkitekturen, den rådande

smaken för fasadernas beklädande med naturliga stenarter och de genom ökad färdighet i behandlingen af de sistnämnda reducerade kostnaderna för åstadkommande af praktbyggnader torde emellertid icke blifva utan afgörande inflytande på det framtida utseendet af offentliga byggnader.

En kort redogörelse för de mest bemärkta byggnaderna meddelas här. *Gamla Kungshuset å Riddarholmen.* Denna till anläggningen palatslika byggnad, med en af flyglar delvis omsluten terrass, till hvilken en monumental trappa leder, är bekant för sina växlande öden. Ifrån att ursprungligen hafva utgjort en del af det gamla fransiskanerklostret och därefter såsom förläning varit öfverlämnadt åt framstående män, senast Carl Gustaf Wrangel, samt efter hand af dem ombyggt och förändradt, förstördes huset genom

J. Jäger fot.

25. Kungshuset, fasad åt Birger Jarls torg.

eldsvåda år 1693; det restaurerades därefter fullkomligt och inköptes för statens räkning år 1697 till bostad för den kungliga familjen. TESSIN omskapade byggnaden till alla delar, hvarvid den stora salen anordnades till rikssal, hvilken bestämmelse dock redan under arbetets gång ändrades, i det salen inreddes till teatersalong för Rosidors teatertrupp, af Tessin engagerad för att bereda någon förströelse åt Karl XII och hans hof. Byggnaden kallades då »Kongl. Paläet». När kungl. slottet år 1754 togs i besittning, blef »Paläet», äfven kalladt »Kungshuset», upplätet till ämbetsverk, bland dem Svea hofrätt, hvars lokaler för närvarande upptaga en stor del af byggnaden; för öfrigt äro statskontoret och kammarkollegium där inrymda. Förslag till byggnadens iståndsättande är upprättadt för att föreläggas riksdagen.

Statistiska centralbyråns hus. Rikskansleren greve Axel Oxenstjerna hade för afsikt att låta åt sig uppföra ett storartadt palats midt emot det gamla kungl. slottets västra sida efter ritning af Nic. TESSIN d. ä. Endast den lilla närmast Storkyrkan belägna delen hann emellertid fullbordas. Däri inrymdes efter ägarens död år 1654 först riksbanken (intill år 1680), därefter åtskilliga ämbetsverk, i senare tider telegrafverket, järnvägstrafikstyrelsen, samt slutligen statistiska centralbyrån.

C. J. Gimberg fot.

26. Kungshuset, fasad åt Riddarholmshamnen.

Bankhuset vid Järntorget fullbordades år 1680 efter ritningar af Nic. TESSIN d. ä., hvilken hämtat idén till dess fasader från den samtida romerska palatsarkitekturen. Lokalernas otidsenlighet och det trånga utrymmet hafva länge utgjort föremål för anmärkningar och ledt därhän, att frågan om uppförandet af ett nytt bankhus kombinerats med riksdagshusbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Det norra magasinlika bankhuset, med hufvudbyggnaden förenadt medelst en passage öfver gatan, uppfördes under senare delen af 1770-talet.

Nationalmuseum. De svenska konstsamlingarna, grundade af svenska regenter, förvarades till en början i kungl slottet. Svårigheten att hålla dem tillgängliga för en större allmänhet nödvändiggjorde uppförande af en särskild byggnad — vårt, före sin tillkomst och under byggnadstiden, enskildt och offentligt, mycket omtvistade Nationalmuseum. Att uppgörandet af ritningarna öfverlämnades åt en utländing, den tyske arkitekten STÜLER, som då var sysselsatt med tillbyggnad af Berlins museum, jämte kostnadsförslagets öferskridande med betydliga belopp, hade sin stora andel i de omilda omdömen, som, i synnerhet under byggnadstiden, fälldes om detta

C. J. Gimberg fot.

27. Statistiska Centralbyrån.

för svenska förhållanden storartade byggnadsföretag. Nationalmuseum har emellertid nu blifvit oss kärt. Klagomålen öfver dess arkitektur och inredning finna vi oberättigade, och i stället glädja vi oss åt dess många verkliga förtjänster. Vi äro arkitekten tack skyldiga för det vackra trapparrangementet, de ljusa, luftiga lokalerna och en aldrig svikande nobless i detaljbehandlingen. Den lifliga tillströmningen af personer ur alla klasser, särdeles under söndagarna, lämnar ett lika vackert som rättvist erkännande åt museinstitutionen, men utan tvivel hafva lokalerna i och för sig utgjort en dragningskraft och bidragit att väcka allmänhetens intresse för samlingarna. Å väggfälten i den nedre stora

vestibulen befinna sig de af CARL LARSSON al fresco målade episoderna ur den svenska konstens historia.

Museet öppnades för allmänheten med en år 1866 i de nya lokalerna anordnad skandinavisk konstutställning.

Tekniska Högskolan. Med den efter professor SCHOLANDERS ritningar vid Kungsbackens öfre del år 1863 fullbordade byggnaden för dåvarande Teknologiska institutet, nu benämndt Tekniska högskolan, skapades en där-efter för skolhus ofta tillämpad, men ännu oöfverträffad typ. Den väl afvägda fördelningen mellan murytorna och de talrika fönsteröppningarna samt det allvar och lugn, hvaraf det hela präglas, äro egenskaper, hvilka

*x hotullikenande
x x så lös det var ja i afseende på Helgeandsskolans bygg-
naderna också.*

tillförsäkra högskolans byggnad en framstående plats, oberoende af modets växlingar.

Planordningen är enkel och klar. En stor mitteltrappa leder till korridorer, vid sidan af hvilka lärosalar, tjänsterum, bibliotek m. m. äro förlagda. För att bereda plats för det ständigt tilltagande antalet lärjungar har riksdagen beviljat anslag till en särskild byggnad för de kemiska och mineralogiska afdelningarna, att uppföras å en angränsande del af högskoletomten.

Den närbelägna Bergsskolans fasader äro till sin karakter en efterbildning af högskolans, hvilket så till vida har sitt berättigande, som de båda läroverken äro i undervisningshänseende nära förbundna med hvarandra.

L. Larsson fot.

28. Kungl. Biblioteket.

Posthuset. När det gamla posthuset vid Lilla Nygatan n:r 6, som ännu för sitt ursprungliga ändamål användes, visade sig vara otillräckligt, uppfördes under åren 1871—74 efter professor A. Törnqvists förslag ett den tidens fordringar motsvarande centralposthus vid Röda Bodarnes torg. Fasadbildningen är fullkomligt karakteristisk för den arkitekt, hvilken lämnat ritningar till Hotel Rydberg m. fl. "monumentala" byggnader. Oaktadt en stor del af den till bostad för generalpostdirektören anvisade öfversta våningen upplåtits till tjänstelokal, har det redan visat sig vara nödvändigt att inom den närmaste tiden anskaffa ett nytt betydligt större posthus. ^x

Kungl. Biblioteket. Belägen å en af Stockholms vackraste platser, uppförd i en ädel stil, närmast efter franska förebilder, utgör denna byggnad

Stockholm. II.

4

x Postdirektören Ross bevisade stora förutseende, jfr Stephan i Berlin.

en prydnad för vår stad. Åt den arkitektoniska formbildningen har professor G. DAHL ägnat den största omsorg. För bibliotekets inredning redogöres i samband med framställningen af denna institutions historia och verksamhet.

Riksarkivet. Sedan riksdagen anvisat ett belopp af 575,000 kronor för tillbyggnad å riksarkivets tomt mot Riddarholmskanalen, uppdrogs åt intendenten A. NYSTRÖM att därtill upprätta ritningar. Byggnadens ändamål, med däraf betingade, i flera gallerier afdelade höga våningar, var bestämmande för dess yttre form. I programmet ingick att vid en framdeles skeende utvidgning af lokalerna skulle å den närbelägna tomten (riksgäldskontorets hus) tillkomma en byggnad af samma utseende som den nyligen uppförda. Fasaden är komponerad i romansk stil med listverk, fönsteromfattningar och orneringar af cementgjutning samt väggytorna af fogstruket tegel. För arkivaliernas skyddande mot eld är på det omsorgsfullaste sörjdt. Inflyttningen ägde rum år 1890.

Konstakademien. Samtidigt med att en härvarande konstnärsgroup med ungdomens värma och oppositionens ofördragsamhet på det häftigaste stormade mot den etthundrafemtiåriga konstanstalten och hotade att fullständigt krossa den, väcktes förslag till om- och tillbyggnad af det gamla huset, en donation af den kände direktören och metallgjutaren GERHARD MEYER. Genom statsanslag och den välbehöfliga förstärkning däraf, som konstvänner lämnade, blef det möjligt att åt konstakademien bereda ett hem, hvori inrymmas dels sessionssal och andra rum för akademiens egen räkning, dels ock lokaler för statens läroverk, biblioteks- och lärosalar samt en expositionslokal, allt till antal och dimensioner, som böra tillfredsställa de närmaste generationernas behof. Den efter arkitekten E. LALLERSTEDTS förslag uppförda byggnaden bildar åt Rosenbad en tilltalande hufvudfasad med tvenne korta flyglar och mellan dem en terrass. Inredningen berömmes såsom synnerligen ändamålsenlig. För undervisningen uppläts lokalen redan år 1895, hvaremot den högtidliga invigningen skall försiggå först under år 1897.

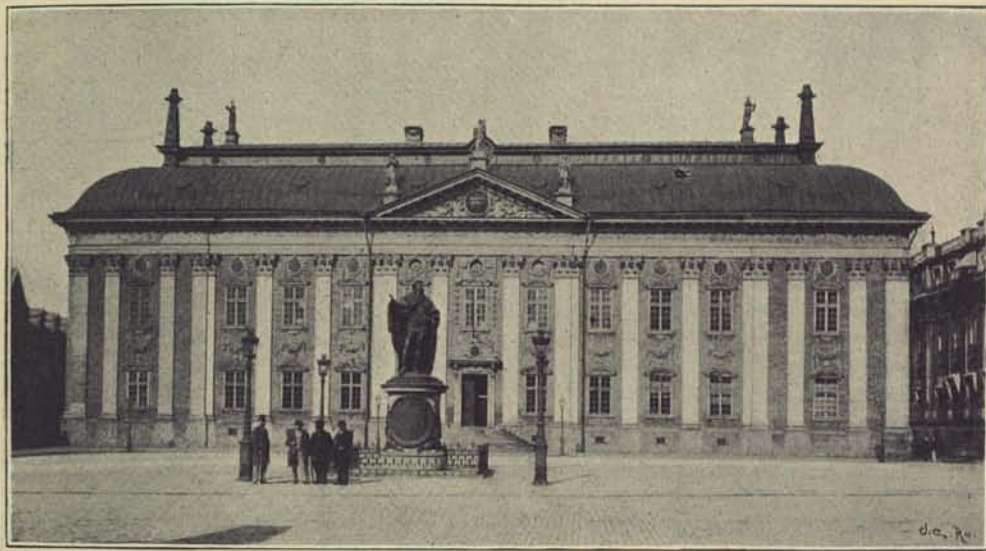
Sjökrigsskolan å Skeppsholmen. Den vackra platsen helt nära vattnet, hvilken anvisades för sjökrigsskolans år 1872 fullbordade byggnad, ingaf helt säkert dess arkitekt, hofintendenten A. NYSTRÖM, idén att vid utförandet af ritningarna tillämpa venetianska arkitekturmotiv. Om de allmänt kända palatsen vid Venedigs kanaler från 1500-talet erinra den rusticerade undervåningen, de föga framspringande pilastrarna och andra detaljer. Byggnaden krönes af en låg kupol. x x x

Tekniska skolan. I en till det yttre enkel byggnad vid Mästersamuelsgatan inrymmas den ansedda, för vårt lands konstindustri och delvis såsom förskola för konstnärsutbildning viktiga tekniska skolan, med afseende å elevantalet den största af hufvudstadens undervisningsanstalter. Ritningarna

x Portalen vissalyen str med i ofrikt föga tillbalans
 x x Mörkt och dystert
 x x x Kunde ha varit mindre föråldrad men
 mera monumental.

upprättades under medverkan af flera fackmän, hvilka i främsta rummet hade att tillgodose behovet af ett stort antal skollokaler med ett mycket begränsadt byggnadsanslag, en omständighet som i viss mån inverkat på fasadernas arkitektoniska behandling. En del af byggnaden är upplåten till Geologiska byrån, för hvars rikhaltiga samlingar en stor sal är inredd i den vid Sergelgatan belägna delen.

Bland öfriga statens byggnader må omnämnas *Stockholms centralstation* af hofintendenten A. KUMLIEN (1870), *Telegrafverkets hus* vid Skeppsbron af professor J. HAVERMAN (1870), *Musikaliska akademiens hus* af arkitekten J. F. ÅBOM (1878) samt *Karolinska institutets byggnadskomplex* vid Handtverkaregatan, tillkommet under olika tider och af flera arkitekter.

S. Jacobson fot.

29. Riddarhuset.

Riddarhuset.

En särskild ställning intages bland Stockholms publika byggnader af Riddarhuset. Ursprungligen afsedt till samlingsplats för adeln vid så väl allvarliga som festliga tillfällen äfvensom till undervisningslokaler för ungdom af adlig härkomst, har det nästan uteslutande tagits i anspråk för ridderskapets och adelns öfverläggningar vid riksdagar och sammanträden för ordnandet af dess egna angelägenheter.

Tomten, som sträcker sig öfver en stor del af Riddarhustorget, tillhörde först Axel Oxenstjerna och inköptes år 1641 till plats för ett riddarhus. SIMON DE LA VALLÉE uppgjorde ritningar, hvarefter år 1642 grundlades för så väl hufvudbyggnaden som tilltänkta flyglar å den till tomten hörande delen af Riddarhustorget. Vid nämnde arkitekts död samma år

x Lovén?
 x x Samtliga samtliga uttänks för en svensk arkitekt
 skulpturens stora skulpturpunkt der tiden.

anställdes först den tyske konstnären HEINRICH WILHELM och år 1653 holländaren JOEST VINGBOONS, hvilken dock afskedades 1656. Enligt ridderskapets utskotts beslut skulle till hans efterträdare förordnas »een annan bequem och capabell persohn», och valet föll på JEAN DE LA VALLÉE, hvilken uppmätte de redan färdiga murarna och ingaf ett nytt förslag till utvändig dekorerung. Byggnaden var år 1669 i det skick, att kontrakt kunde afslutas med Ehrenstrahl om plafondmålningen i stora salen. År 1674 var bygg-

C. J. Gimberg fot.

30. Nuvarande riksdagshuset.

nadsarbetet afslutadt. Efter slottsbranden anordnades riddarhussalen till kyrka för slotts församlingen (invigd den 6 mars 1698).

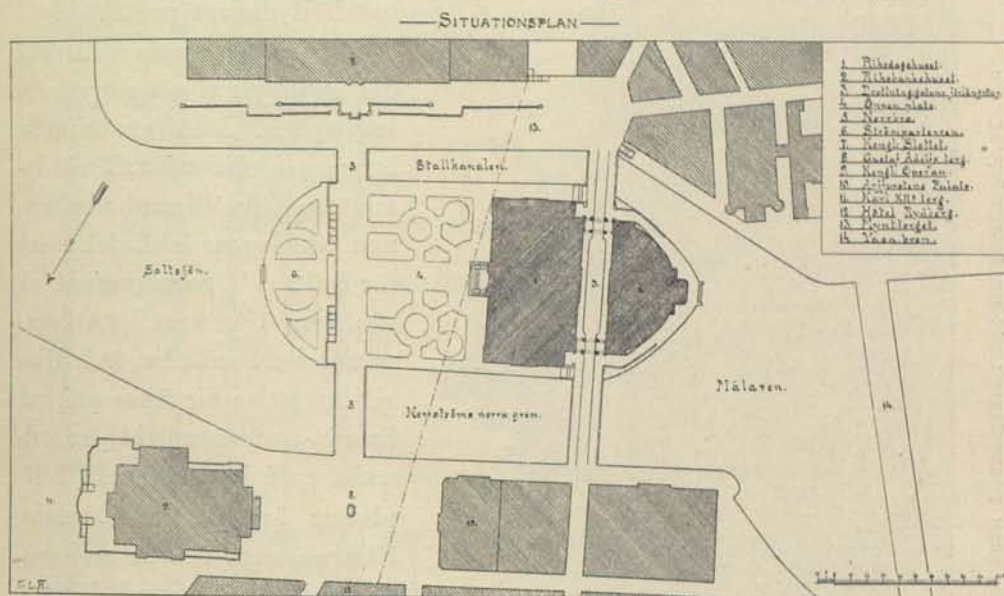
De små norra flyglarna uppfördes år 1870 efter hofintendenten A. KUMLIENS ritningar, då äfven den nuvarande inhägnaden anbringades.

Riddarhusets arkitektur är påverkad af den holländska renaissansen med dess från Palladio och dennes samtida hämtade fasadindelningar och orneringar: höga, två våningar omfattande pilastrar, ett kraftfullt entablement samt svängd takform, hvartill komma tunna fönsteromfattningar och orneringar af pronoceradt holländskt ursprung. Fasadfälten äro af fogstruket tegel och alla dekorationsdelar af sandsten.

* Scholander & Borre helst icke ha uppfördt

Riksbyggnaderna.

Af det nuvarande riksdagshuset var den västra delen sedan slutet af förra århundradet statens egendom, hvori inrymdes åtskilliga lokaler för rikets ständer. År 1830 inreddes därstädes samlings- och sessionsrum för de tre ofrälse stånden, rum för riksdagens utskott m. m. För genomförande af de förändringar, som påkallades af den nya riksdagsordningen, inköptes år 1866 det mot Riddarholmskanalen belägna f. d. Hebbeska huset, hvar- efter en total ombyggnad verkställdes. För sitt nuvarande ändamål redan från begynnelsen provisoriskt inrättadt, har riksdagshuset alltjämt varit otillfredsställande med afseende å så väl utrymme som inredning, och det

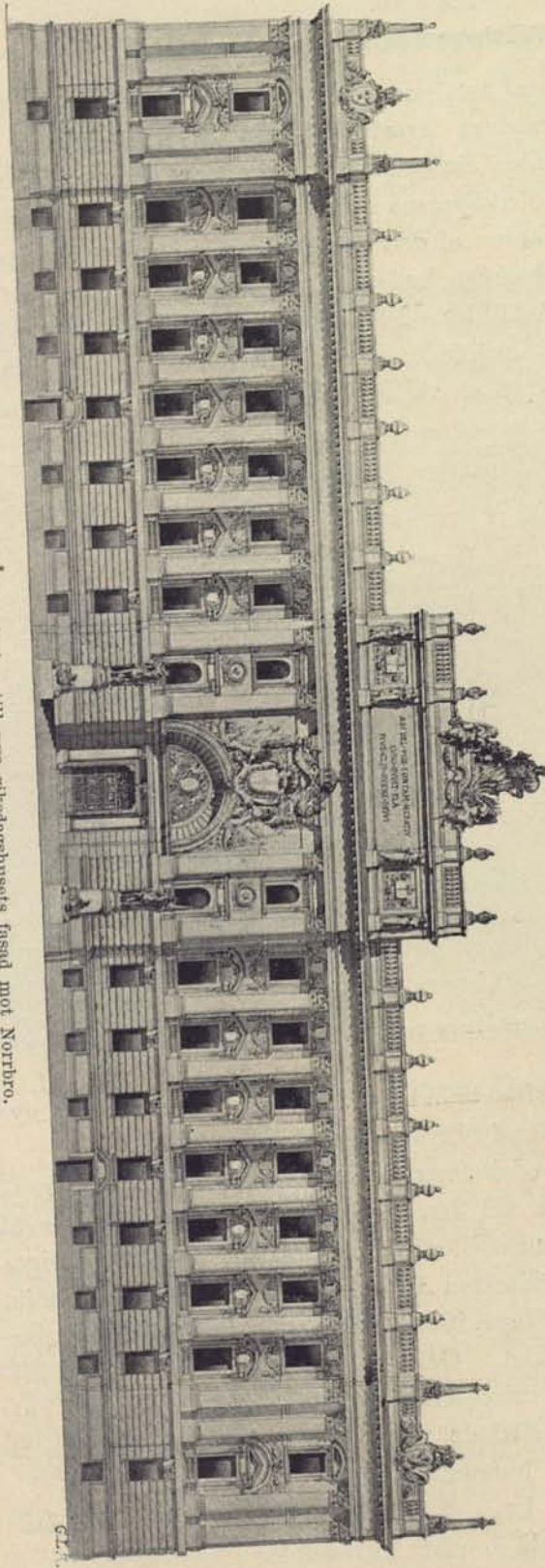
31. Plan af Helgeandsholmen med riksbyggnaderna.

är endast till följd af meningsskiljaktighet i fråga om platsen för det nya riksdagshuset som uppförandet däraf blifvit fördröjdt.

Nu äro emellertid å Helgeandsholmen väldiga grundvalar lagda. Inom få år skola murarna varda resta till den byggnad riksdagen där låter åt sig uppföra, ett monument, som näst Stockholms slott lär bli Sveriges största och dyrbaraste. De af arkitekten ARON JOHANSSON upprättade ritningarna skola, med undantag af möjligen ifrågakommande mindre förändringar, tjäna till efterrättelse vid utförandet. Genom byggnadskommittéens tillmötesgående kunna de, som äro intresserade af denna viktiga insats i hufvudstadens arkitektur, af här meddelade planer samt fasad åt Norrbron få en föreställning om byggnadernas hufvudindelning.

Situationsplanen angifver på hvad sätt holmen skall ordnas. Vid dess västra, mot Vasabron vettande sida är plats anvisad för riksbanken, som å

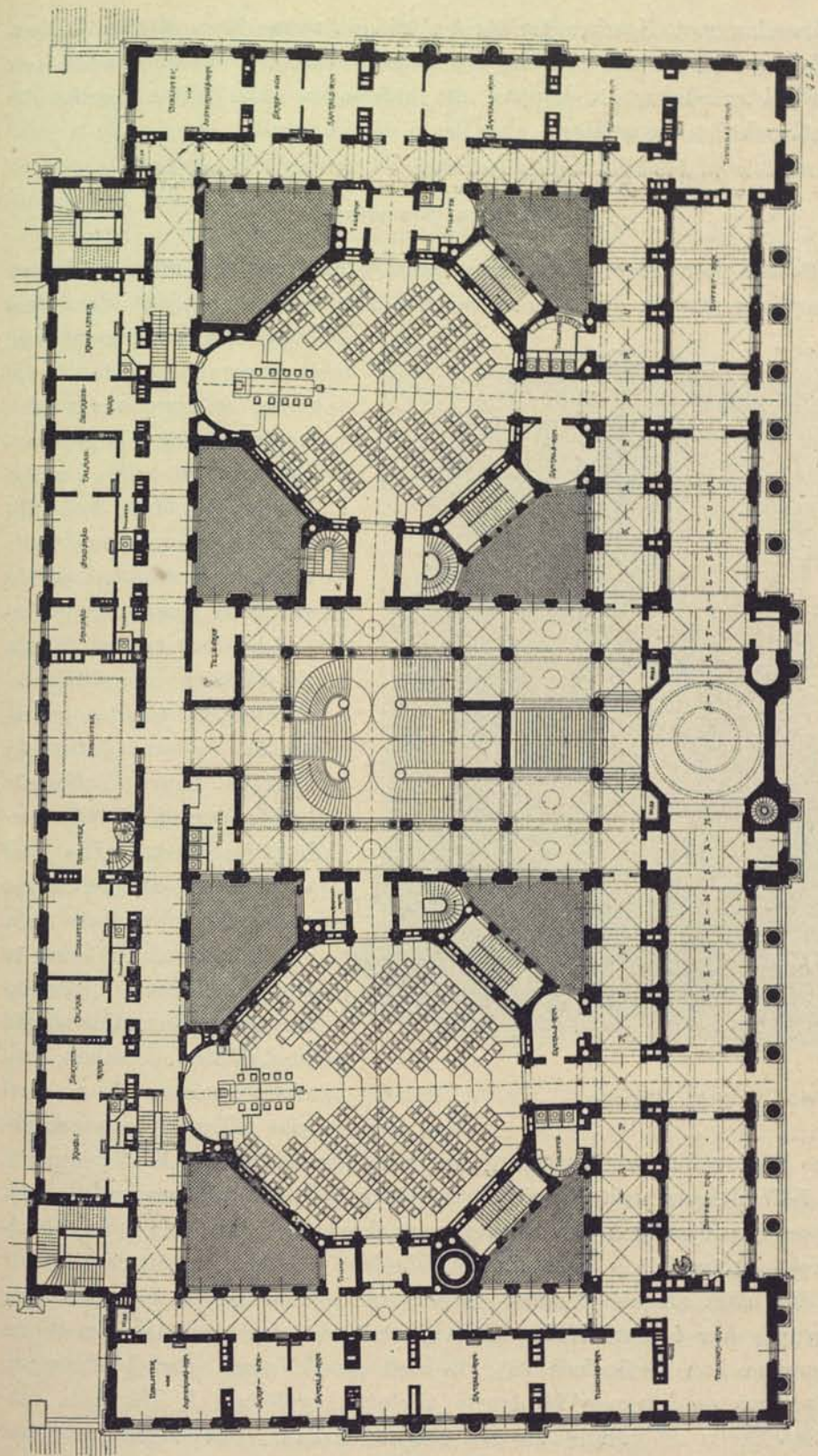
32. Föreläsningsritning till nya riksdagshusets fasad mot Norrbo.

östra sidan begränsas af den medelst tvenne broar ända till Mynttorget förlängda Drottninggatan. På andra sidan om samma gata, med riksbankshuset förenadt medelst portikartade öfverbyggnader öfver gatan, förlägges riksdagshuset, hvars östra linie är så afpassad, att slottsfasaden kan fullständigt ses från hotell Rydbergs portal.

Riksdagshusets mellersta del upptages af ett storartadt trappparti. I bottenvåningen inrymmas lokaler för riksgäldskontoret, justitieombudsmannen, riksdagens bibliotek samt för kafé och restauration. I våningen 1 tr. upp ligga kamrarnas samlingssalar, åt hvilka gifvits åttkantig form och på hvars amfiteatraliskt anordnade golf ledamöternas sittplatser äro parvis förenade. Salarna, som erhålla sitt ljus från taket, omgifvas af läktare för åhörare, tidningsreferenter m. fl. Utom ett antal rum för olika ändamål är till hufvudvåningen förlagdt ett stort, för båda kamrarna gemensamt galleri. Öfversta våningen skall innehålla utskottsrum m. fl. lokaler.

Riksbankshuset, hvars planform är bestämd af holmens form, utgöres af en stor banksal i midten och omkring denna grupperade de till bankrörelsen hörande lokalerna.

50 METRER
33. Plan af nya riksdagshuset.

Fasaden mot Norrebro ter sig å ritningen synnerligen ståtlig. Kolonner, figurer, vapen och emblem äro på ett talangfullt sätt anordnade, och det är all anledning att hoppas, att byggnaden skall blifva värdig sitt ändamål och den framstående plats, som därtill utvalts.

Offentliga monument.

De tid efter annan i hufvudstaden resta stoderna äga, utom sitt konstnärliga värde, det för svensk konsthistoria särskilda intresse, att bland dem

J. Jäger fot.

34. Berzelius.

återfinnas arbeten af alla Sveriges förnämsta skulptörer. En uppmärksam iakttagare kan följa bildhuggarekonstens växlingar under 140 års tid, från den stilsärliga, ännu under inflytande af de franska barockstatyerna komponerade Gustaf-Adolfsstatyn, ett för sin tid märkligt verk, till Scheeles vackert tänkta, genreartade, modernt realistiskt återgifna figur. I Sergels lyckliga grepp att till förebild för Gustaf III:s stod välja Apollo di Belvedere, en med tidehvarfvets anda väl stämmande hyllning åt tjugarekonungen, igenkännes mästarens sträfvan för återinförande af ädlare, klassiska former såsom motvikt till barockens och ro-

cocons förkonstlingar. Fogelberg har i de ganska ofördelaktigt placerade Karl XIV Johans- och Birger Jarls-statyerna häfdat sitt anseende såsom en synnerligen gedigen och samvetsgrann konstnär. Om den kunnige, något veke Qvarnströms konstnärsindividualitet erinrar Berzelii lugna figur med det blida ansiktsuttrycket. Molin, mest känd genom sin bältespännaregrupp, har i Karl XII:s käcka gestalt lagt i dagen de egenskaper, hvarigenom han förskaffade sig ett högt aktadt namn som bildhuggare. Af Sveriges nu lefvande förnämste skulptör, professor J. Börjeson, räknar Stockholm ej mindre än tre statyer, hvilka, genomförda med god

karaktäristik, fin iakttagelseförmåga och teknisk färdighet, utgöra en prydnad för vår stad. Ett gemensamt drag för de offentliga minnesstoderna i Stockholm är, att konstnären ställt sitt mål högt, gått till verket med redbara studier samt till fullo insett, att när en stor mans minne genom bronzen förevigas, skall äfven konstnärens namn, därmed nära förbundet, fortleva så länge statyn varar.

*Gustaf I.*¹ Statyn framställer konungen iklädd 1500-talets s. k. burgundiska dräkt, med en väldig mantel fästad vid axlarna. Modellen utfördes på ridderskapets och adelns bekostnad af L'ARCHEVEQUE, och af-täckningen ägde rum år 1774. Sockeln, hvars nedre plint samt proportioner och storlek i förhållande till stoden gifvit anledning till anmärkningar, är utförd af kolmårdsmarmor. Å framsidan är anbringad en med inskription försedd bronsplatta, och å den mot Riddarhuset vända sidan synes en stor vase, likaledes gjuten i brons. Monumentet omgifves af ett i senare tid uppsatt lågt stängsel af smidt järn.

Gustaf II Adolf. Åt L'ARCHEVEQUE lämnades i uppdrag att utföra en modell till statyn. Det första utkastet visar konungen till häst följd af segerens genius, bekransande hans hufvud. Med anledning af där-
emot framställda anmärkningar

A. Lindahl fot.

35. Linné.

lämnade konstnären den nya modell, hvilken hufvudsakligen följdes vid utförandet. De tunga och massiva formerna af så väl figur som häst äro icke i alla delar tilltalande, men böra bedömas efter den tids konst-uppfattning, under hvars inflytande de tillkommit. Såsom grupp är monumentet af god effekt, ehuru genom torgets påfyllning sockelns höjd betydligt reducerats. Det är dessutom ofullbordadt, i det att vid sockeln saknas: å den främre plinten Axel Oxenstjerna och Historien (modellen härtill, utförd af Sergel, är uppställd i kungl. slottets östra hvalf) samt å den norra plinten en stor vapentrofé. Sockelns nedre del är af polerad

¹ Bilder af samtliga kungastoderna äfvensom af Birger Jarls och Axel Oxenstjernas statyer äro intagna i kapitlet om Stockholms historia i detta arbete.

granit och den öfre af kolmårdsmarmor. Sidorna prydas af i brons gjutna medaljonger, framställande Torstenson, Wrangel, Banér och Königsmark, till hvilka SERGEL lämnat modellerna. Medel till staty och sockel anskafades genom lotterier i flere omgångar. Gjutningen verkställdes af Gerhard Meyer år 1779, men statyn kunde icke uppsättas på sin plats förrän 1791, och ytterligare fem år förgingo, innan aftäckningen ägde rum. Ett högt gjutjärnstaket, som samtidigt uppsattes, borttogs år 1818, såsom hinderligt för kröningshögtidligheterna.

Gustaf III:s staty, modellerad af SERGEL, räknas bland den moderna

L. Larsson fot.

36. Scheele.

konstens förnämsta monumentala verk. Från hvilken punkt den än betraktas, afteckna sig konturerna i behagliga, smekande linier. Konungen framställes iklädd den af honom själf komponerade nationella dräkten. I den från ett antikens mästerverk inspirerade ställningen har konstnären symboliserat konungens beundran för antik konst. Figurens rörelse förhöjes betydligt genom den synnerligt väl anordnade underbyggnaden med dess höga trappsteg och den enkla men ståtliga porfyrsockeln. Statyn med sockel är bekostad af Stockholms borgerskap. Ehuru påbörjad redan under konungens lifstid, blef den gjuten först år 1799 (af öfverstelöjtnanten Apelqvist) och aftäcktes ej förrän år 1808.

Karl XIII. För att hedra sin adoptivfader beslöt dåvarande kronprinsen Karl Johan att resa hans staty. Redan år 1815 träffades anstalter för modellens utförande äfvensom för grundläggningen till monumentet. Aftäckningen försiggick år 1821. Ehuru utförd under en äfven i fråga om skulpturen ganska ogynnsam konstperiod och af en redan till åren kommen man, E. G. GÖTHE, är denna stod värd uppmärksamhet och erkännande för dess ädla hållning och samvetsgrannt utförda detaljer. Segraren vid Hogland bär en smakfull riddardräkt, och i tunga, plastiskt draperade veck är den vid skuldran fästade manteln ordnad. Högra handen hvilat på ett stort ankare. Monumentets underbyggnad består af en stor granit-

plan med trappsteg; å dess fyra hörn äro anbringade bronslejon, modellerade af FOGELBERG, hvilka, liksom statyn, äro gjutna hos Carbonnau i Paris. Piedestalen är af polerad grå granit.

Karl XIV Johan. I den monumentala framställningen har konstnären velat erinra om den populäre monarken, då han på sin eldiga springare visade sig vid manövern å Ladugårdsgärdet eller promenaden å Djurgården, vänligt hälsande trupperna och folket. Det af sann konstnärlighet präglade verket utfördes på konung Oscar I:s bekostnad af FOGELBERG och aftäcktes 1854. Gjutningen verkställdes i München. Piedestalen är ett till form och detaljbehandling mycket framstående arbete af marmor, efter Scholanders ritning.

Birger Jarls staty å Riddarholmen är rest på bekostnad af Stockholms stad, som åt den genom sina kraftiga nordiska gudabilder ryktbar vordne FOGELBERG uppdrog att utföra modellen. Grundläggaren af vår hufvudstad framställes i medeltidsrustning med högra handen hvilande på svärdet och den vänstra på en sköld. Den af marmor utförda runda piedestalens anordning — efter Scholanders ritning — såsom en romansk pelare är ett ingalunda ovanligt medeltidsmotiv och sålunda ur historisk synpunkt fullt berättigad. Stoden, som är gjuten i München, aftäcktes år 1854.

Berzelius. Den moderna dräkten, särskildt den från 1830-talet, har för skulptören alltid varit en pröfvosten. QVARNSTRÖM har på ett enkelt och färdfritt sätt skiljt sig från svårigheterna vid den plastiska behandlingen af denna dräkt. Den lugna resignation och det djupa allvar, som kännetecknade den store vetenskapsmannen, framträda icke allenast i anletsdragen utan fastmer i hela figurens hållning. Piedestalen utgöres af ett väldigt poleradt granitblock med den enkla inskriften »Berzelius». Monumentet, hvartill medel insamlades bland allmänheten, aftäcktes 1858.

C. J. Gimberg fot.

37. Molins fontän.

Karl XII. Å södra delen af Kungsträdgården restes år 1868 denna genom nationalsubskription bekostade staty, modellerad af MOLIN. Klädd i den välkända historiska dräkten, en enkel lifrock, tätt åtsittande benkläder och de väldiga stöflarna, står konungen beredd att med draget svärd föra sina tappra karoliner mot fienden. Spänstighet och kraft äro de utmärkande egenskaperna för denna figur. Den alltför oansenliga piedestalen är af finhuggen granit och omgifves af fyra mörsare, alla af samma form och

C. J. Gimberg fot.

38. Molins fontän, Nacken.

enligt inskription gjutna år 1673 af Andreas Herold i Dresden. Å dem läses därjämte följande senare anbringade inskription: »Med Guds hielp af Carl XII tagit medh festningen Neumunde 11 Decemb. 1701.» Figuren är gjuten i Stockholm af Georg Heroldt, hvilken för detta ändamål hit inkallades från Nürnberg.

Linné. Med afseende å komposition och uppställning är detta monument, FRITHIOF KJELLBERGS mest bekanta verk, hufvudstadens figurrikaste. Iklädd en efter tidens snitt återgifven dräkt, delvis omsluten af en vid kappa, står den berömde vetenskapsmannen omgifven af fyra alle-

goriska kvinnliga gestalter föreställande botanik, zoologi, mineralogi och medicin, af hvilka dock icke alla äro af konstnären själf modellerade. Sockeln utgöres af polerad granit, delvis med infällda ornerade bronsplattor. Monumentet göts af firman Östberg & Faustman vid Karlsvik i Stockholm och aftäcktes år 1885.

Axel Oxenstjerna. Framför samma byggnad, för hvars tillkomst och befrämjande den fräjdade statsmannen verkade med ett aldrig svikande nit, har ridderskapet och adeln år 1890 låtit resa den af Börjeson modellerade statyn. Denna berömmes för stor porträttlikhet och en efter den särdeles fördelaktiga platsen väl afpassad ställning. Granitsockeln är ett vackert prof på svensk stenart och svensk yrkesskicklighet. Gjutningen verkställdes i Berlin.

A. Lindahl fot. 39. Bältespännare.

Scheele å Floras kulle i Humlegården af Börjeson. En ung man lutar sig öfver en fyrugn, grundande på en kemisk analys. Ansiktsuttrycket är beslutsamt, hållningen enkel och ledig. Den låga sockeln är af finhuggen, vacker granit. Statyn, gjuten i Stockholm af Otto Meyer, aftäcktes år 1892.

Nils Ericson, af Börjeson (fig. i afd. XXXVII), framställes iklädd enkel hvardagsdräkt. Hufvudet är intelligent och välbildadt, lifligt påminnande om förebilden. Den runda piedestalen prydes vid sin nedre

B. Ording fot.

40. Farfadern.

del af bronsreliefer med afbildningar af olika kommunikationsmedel samt vid sin öfre del af en sköld med Ericsons friherrliga vapen jämte festoner. Äfven denna stod, som aftäcktes år 1893, är gjuten i Stockholm af Otto Meyer.

Anders Retzius. På gården till Karolinska institutet å Kungsholmen aftäcktes år 1863 Retzii byst, modellerad af MOLIN.

Bellmansstoder. På en vacker plats å den af Bellman i sång och dikt prisade Djurgården är uppställd en år 1829 aftäckt, i brons gjuten byst af

B. Orling fot. 41. Brunnen på Brunkebergstorg.

den svenske nationalskalden. I det med vinrankor bekransade hufvudet har BYSTRÖM på ett förträffligt sätt återgifvit de välkända dragen. Piedestalen är af granit, enkelt profilerad samt å framsidan försedd med namn och en förgylld lyra.

Då den nyss affidne bildhuggaren ALFRED NYSTRÖM var en helt ung man, mottog han af Hasselbackens ägare Wilhelm Davidson beställning på modellen till en staty öfver Bellman, afsedd att uppställas i närheten af det träd, under hvars krona sångaren, enligt traditionen, ofta strängt sin lyra. Inspirerad af det tacksamma ämnet och sporrad af det för en nybörjare sällsynta uppdraget, skapade Nyström ett verk, utmärkt af ej

allenast ungdomlig friskhet och käckhet, utan därjämte af stor träffsäkerhet i den plastiska formbehandlingen. Statyn är gjuten i bronserad zink och aftäcktes 1872.

Molins fontän. På uppdrag af styrelsen för 1866 års utställning i Stockholm modellerade prof. MOLIN den storartade fontänen, vid hvilken hans namn är fästadt. Den göts i gips och uppställdes i industrihallens midt. Förtjusningen öfver det originella skulpturarbetet var lika stor som odelad, och till ett varaktigare minne af utställningen blef den med bidrag af Stock-

42. Tyska brunnen.

holms stad och enskilda personer gjuten i brons. På sin nuvarande plats i Kungsträdgården uppställdes fontänen år 1873.

I den lilla parkanläggningen invid Nationalmuseum synas tre moderna skulpturverk, tillhörande museets samlingar: *Bältespännarne* af MOLIN, *Ynglingen med sköldpaddan* af BÖRJESON samt *Fosterbröderna* af TEODOR LUNDBERG.

Farfadern. Vänner till den högt begåfvade bildhuggaren PER HASSELBERG hedrade efter dennes död hans minne genom att år 1895 i Humlegården uppställa en af honom modellerad grupp, benämnd *Farfadern*.

* * *

Följande byggnadsverk, som dock icke kunna hänföras till konstverk i högre mening, äro i Stockholm att märka:

Obelisken på Slottsbacken (se fig. 60). Befallning om dess byggande utfärdades af Gustaf III, men först år 1798 lades grunden och år 1800 ägde aftäckningen rum. Materialet är uteslutande granit, hvilken dock genom de mellan stenarna anbringade dubbar och blyskifvor antagit en egendomlig, mörk patina.

Brunnen å Brunkebergstorg hade tillföre sin plats på Stortorget, hvarest den restes samtidigt med börsbyggnaden (1770-talet).

Tyska brunnen uppfördes år 1787 efter ritning af börsbyggnadens arkitekt, professor PALMSTEDT.